«Έξω από την πόρτα του Στάλιν»

Το Θέατρο Versus παρουσιάζει το έργο του Μιχάλη Παπαδόπουλου «Έξω από την Πόρτα του Στάλιν» σε σκηνοθεσία Μαρίνου Ανωγυριάτη. Ο τίτλος του έργου περιέχει ακριβείς χωροχρονικές συντεταγμένες. Πού; Έξω από την πόρτα του γραφείου του Στάλιν στο εξοχικό του, στα περίχωρα της Μόσχας, στη Σοβιετική Ένωση. Πότε; Στις 5 Μαρτίου του 1953, την ημέρα του θανάτου του, όταν έξω από αυτή την πόρτα κάποιοι περίμεναν με αγωνία αν ένα από τα πιο σκοτεινά κεφάλαια της ιστορίας του 20ου αιώνα έχει κλείσει ή αν το αντικείμενο λατρείας, μίσους, δέους, τρόμου, εκατομμυρίων είναι ακόμα ζωντανό. Τα γεγονότα που συνόδευαν τον θάνατο του Στάλιν είναι πασίγνωστα και προσιτά μέσω πολλών και ποικίλων πληροφοριακών πηγών, όμως η ιστορική τους σημασία και το πολιτικό τους περιεχόμενο είναι αυτά που προσδίδουν στα συμβάντα εκείνης της ημέρας πραγματικό νόημα. Όταν ένας συγγραφέας δηλώνει εξαρχής σε ποια διασταύρωση του χώρου και του χρόνου είναι τοποθετημένο το κείμενό του και σε ποιο συγκεκριμένο ιστορικό γεγονός ή/και πρόσωπο αναφέρεται, σημαίνει πως διεκδικεί για το έργο του το δικαίωμα ν' ανήκει στην κατηγορία των ιστορικών θεατρικών έργων. Επομένως, σημαίνει ότι μια σοβαρή μελέτη ιστορικών συγγραμμάτων, λογοτεχνικών έργων και πολιτικών αναλύσεων πρέπει να προηγηθεί της συγγραφής του έργου.

Αν στη «Σιδηρά Κυρία» ο Μιχάλης Παπαδόπουλος μπήκε στη ριψοκίνδυνη διαδικασία να βγάλει στη σκηνή ιστορικό πρόσωπο, τη Μάργκαρετ Θάτσερ, στο νέο του έργο ο μόνος ρόλος που έχει ιστορικό πρότυπο είναι εκείνος της κόρης του Στάλιν, της Σβετλάνα Αλλιλούεβα, και το μόνο πραγματικό όνομα που αναφέρεται, είναι του Λαβρέντι Μπέρια, του στενού συνεργάτη του Στάλιν. Τα μέλη του προσωπικού του εξοχικού, καμαριέρες και φρουροί, επιφορτίζονται με τον λειτουργικό ρόλο της εκπροσώπησης διάφορων στάσεων απέναντι στον Στάλιν, άλλοι κρύβουν κάτω από τις δηλώσεις πίστεως και λατρείας την απέχθειά τους προς τον τύραννο, άλλοι δεν βλέπουν νόημα στην ύπαρξή τους χωρίς αυτόν. Φαίνεται πως ο συγγραφέας ένιωθε πιο ελεύθερος να πλάσει κάποιες μορφές «απλών ανώνυμων ανθρώπων», που εκπροσωπούν, κατά την άποψή του, κάποιες κατηγορίες του σοβιετικού λαού, κρίνοντας πως έτσι θα βρίσκεται εκτός της μέγκενης των στεγανών ιστορικών δεδομένων. Πιστεύω το αντίθετο: το να φτιάχνει κάποιος συλλογικές μορφές προϋποθέτει βαθιά γνώση όλου του φάσματος τής υπό εξέταση ιστορικής εποχής και μιλάμε για τις πιο ταραγμένες δεκαετίες του εικοστού αιώνα στην πιο ταραγμένη περιοχή του κόσμου. Δυστυχώς, στο κείμενο υπάρχουν αρκετές πραγματολογικές ανακρίβειες και ιστορικοί αναχρονισμοί. Παραδείγματος χάριν, ο φρουρός αφηγείται τέτοια άγρια εποχή δουλοπαροικίας, που δεν είναι δυνατό να έχει προλάβει να ζήσει. Μέλος του προσωπικού είναι κόρη ενός πρώην κρατούμενου στα στρατόπεδα συγκέντρωσης, που δεν μπορεί πια να συγκρατήσει το μίσος της προς τον ένοχο για τον αφανισμό της οικογένειάς της. Τα μέλη του προσωπικού αποκαλούν τον Στάλιν «πατερούλη», πράγμα αδιανόητο, είναι σαν να απευθύνεσαι στη Θάτσερ λέγοντας «Καλημέρα, Σιδηρά Κυρία». «Πατερούλης» είναι το ειρωνικό παρατσούκλι που δόθηκε απ' έξω από την περιοχή που έφταναν τα τρομακτικά του χέρια. Ο αρχηγός της φρουράς αρχίζει να πανηγυρίζει φωναχτά το τέλος του Στάλιν, ενώ υπάρχει ακόμα η πιθανότητα να είναι εκείνος ζωντανός. Κι αν ακόμα αφήσουμε το θέμα της ιστορικής αλήθειας, θα μείνει το θέμα της ψυχολογικής αναληθοφάνειας, επειδή η ανακριβής ιστορική ύλη δεν επιτρέπει το πλάσιμο πειστικών ανθρώπινων χαρακτήρων με λογική συμπεριφορά. Οι ηθοποιοί Ερμίνα Κυριαζή, Στέλιος Ανδρονίκου, Κατερίνα Καζαντζή, Γιολάντα Χριστοδούλου, Μηνάς Τίγκιλης, Στάλω Στυλιανού, Χάρης Ευριπίδου αναγκάζονται να παίζουν αντιφατικές ψυχικές μεταπτώσεις και ατεκμηρίωτες αντιδράσεις. Σπαταλιέται η γενναιόδωρη υποκριτική επένδυση που κάνουν η Ερμίνα Κυριαζή, η Κατερίνα Καζαντζή, ο Στέλιος Ανδρονίκου στους ρόλους που δεν μπορούν να τις χωρέσουν, έτσι όπως είναι γραμμένοι.

Ο σκηνοθέτης της παράστασης Μαρίνος Ανωγυριάτης, έχει στο βιογραφικό του ποιοτικές δουλειές βασισμένες στην επιλογή σημαντικών έργων με αιχμηρό πολιτικό και κοινωνικό περιεχόμενο. Ίσως το δέλεαρ που διείδε στην πρόταση του Μιχάλη Παπαδόπουλου ήταν να ανεβάσει έργο για την πτώση ενός πανίσχυρου δυνάστη, για το παράξενο κράμα της τρομοκρατίας και της απόλυτης προσωπολατρίας που χαρακτήριζε εκείνη την εποχή. Τολμώ να φανταστώ ότι αν οι δύο συνεργάτες, συγγραφέας και σκηνοθέτης, δεν επικεντρώνονταν στη συγκεκριμένη προσωπικότητα, χώρα και εποχή, όπου πατούσαν σε λεπτό, καθότι άγνωστο, πάγο, αλλά δημιουργούσαν μια τυπολογική κατάσταση, ένα θεατρικό μοντέλο, όπου στο μεταίχμιο μιας τυραννίας που εκπνέει και μιας ζωής χωρίς την ψυχολογικά οικεία στους υπηκόους, του τυραννικού καθεστώτος, δουλεία, θα έψαχναν για γενικές αλήθειες, τα πράγματα θα πετύχαιναν. Το σκηνικό του Λάκη Γενεθλή, λιτό και συμβολικά έντονο, θα μπορούσε να φιλοξενήσει μια τέτοια παράσταση.